

HET OM DE ANDERE

IN ONS

NOTENSCHRIFT,

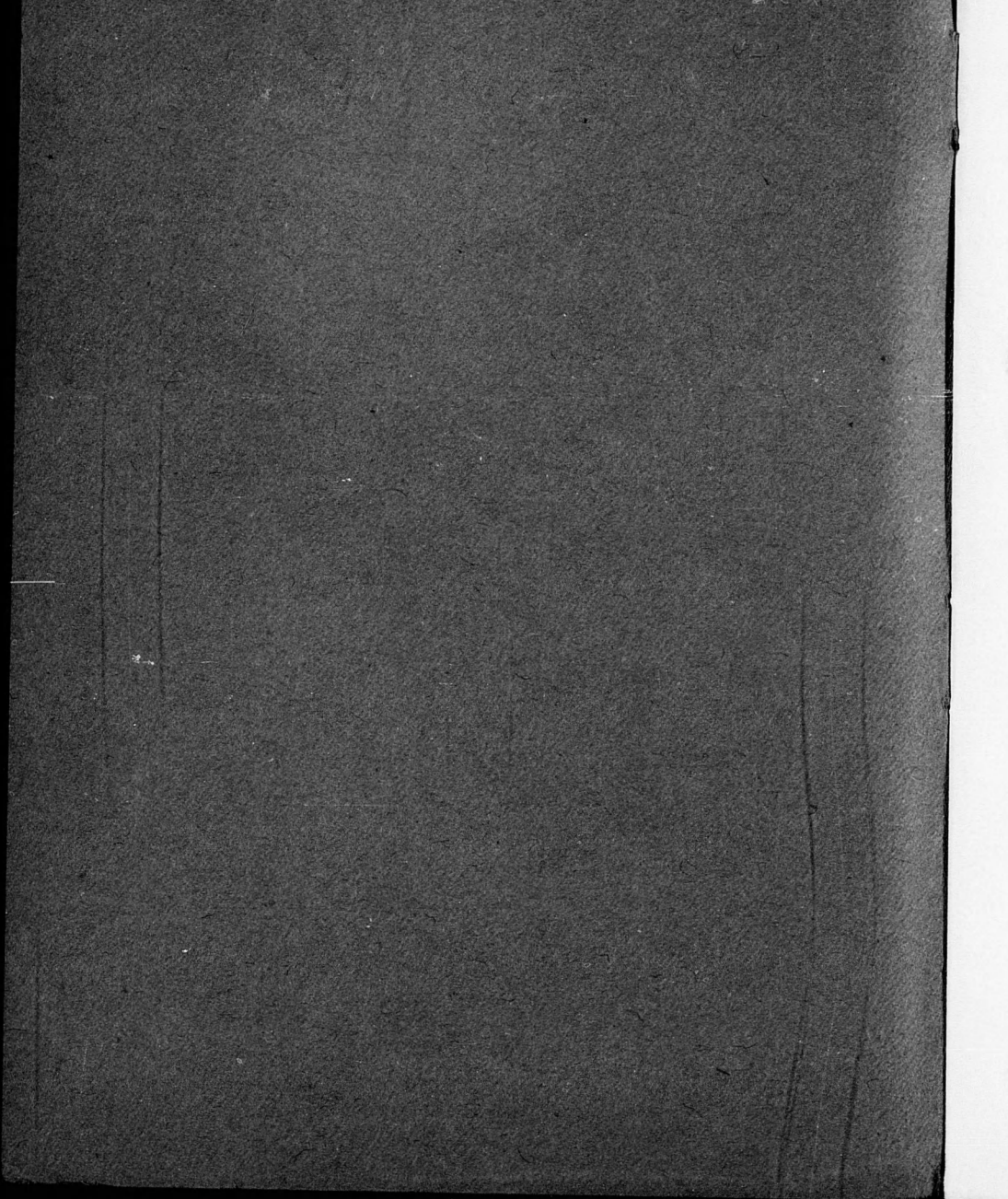
VOLGENS

HET SYSTEEM-DE SONNAVILLE.

DRUKKERIJ G. F. THÉONVILLE, LEIDEN.

41 K 73

ga

HET OM DE ANDERE

IN ONS

NOTENSCHRIFT,

VOLGENS

HET SYSTEEM-DE SONNAVILLE.

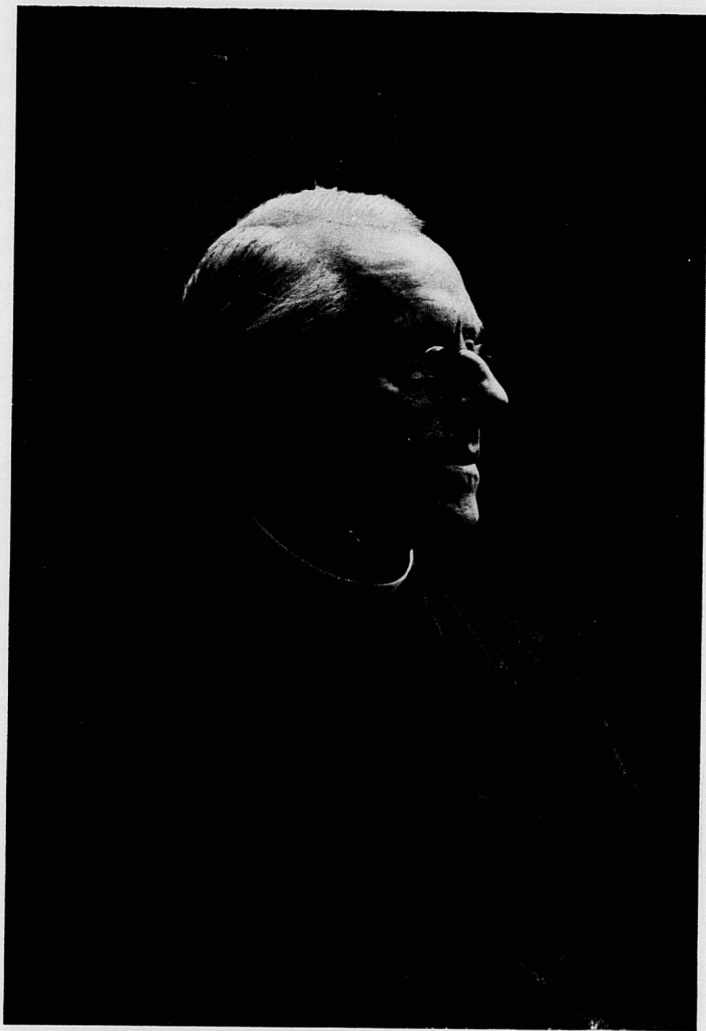

DRUKKERIJ G. F. THEONVILLE, LEIDEN.

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

3042 417 4

L. DE SONNAVILLE, S. J.

OFFICIER IN DE ORDE VAN ORANJE-NASSAU,
MUZIEK-DIRECTEUR VAN HET COLLEGIE
TE KATWIJK AAN DEN RIJN.

Constructie van 2 gewone notenbalken.

Als leerstof van elementair onderricht voor iedereen gaat hier een bloote constructie van 2 gewone notenbalken de nieuwe theorie der Notenleer in haar *geheel* vooraf.

Het notengebied bestaat uit een bovenhelft, *Discant*, en een benedenhelft, *Bas*.

De *stamtonen* C - D - E - F - G - A - B, op verschillende toonhoogte herhaald, vormen *octaven*, waarvan de lagere aanvang-C, de *prime*, en de hoogere slot-C de *octaaf* genoemd worden. *Het* octaaf is de toonschaal met de octaaf er bij.

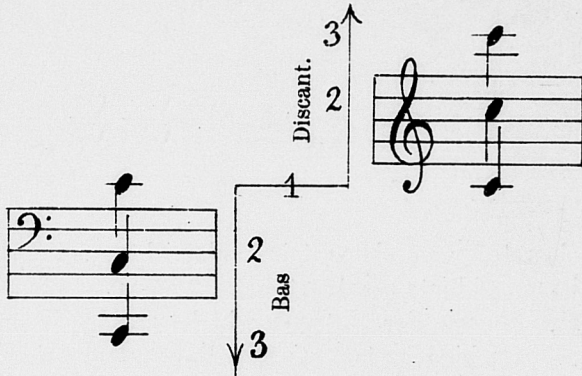
Als *prime* opent de middelste C van het notenstelsel den *Discant*, en als *octaaf* sluit diezelfde C den *Bas*. Bijgevolg is deze C, in haar dubbele beteekenis, het *uitgangspunt*, vanwaar de *Discant op-* en de *Bas afklimt*. Als middelpunt noem ik haar notenplaats 't *Centraallijntje*, te onthouden als eerste hulplijntje *boven* den F-balk en *onder* den G-balk.

Het cijfer 1 wordt er hier als volgnummer bijgezet om de lagere en hoogere C's met 2 en 3 te kunnen nummeren. Dit zijn de *Octaafcijfers* der *C-standen*, die, **om de andere**, zich voor doen als lijnnoot en tusschennot, en telkens over 3 lijnen heen. De oneven C's zijn lijnnoten, de even C's tusschennoten.

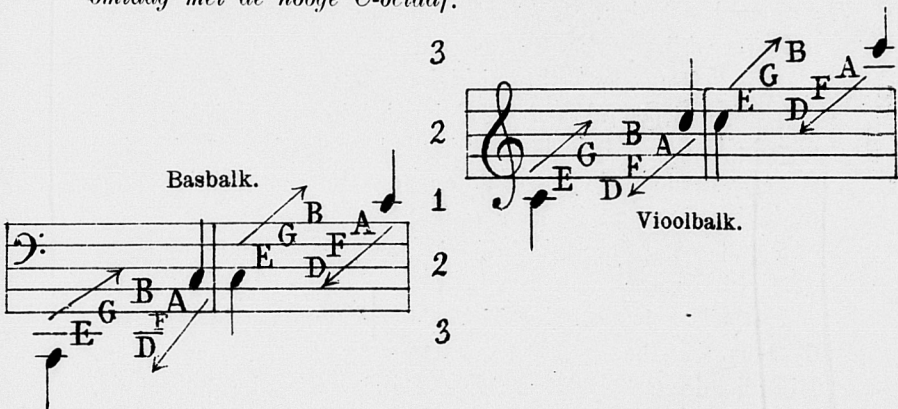
Het merkteeken van den *Basbalk* is de F-sleutel op de 4^e lijn, en van den *Vioolbalk* de G-sleutel op de 2^e lijn.

In teekening komen deze gegevens, die geheel *aan-*

schouwelijk en zonder hoofdbreken te leeren zijn, hier op neer:

Voor de kennis der overige notenplaatsen dient de regel der *Systeemrijtjes*: „In elk octaaf zijn E - G - B omhoog gelijkvormig met de lage C-prime, en A - F - D omlaag met de hooge C-octaaf.”

Volwassenen zullen een en ander terstond genoegzaam begrijpen, om er zich verder in te kunnen oefenen; en laat men kinderen eenige malen nateekenen wat men hun vóórteekent, dan zullen zij er ook spoedig in t' huis komen. De leerstof in vragen en antwoorden zal het leeren vergemakkelijken.

Hetzelfde in vragen en antwoorden.

1. Wat zijn Bas en Discant?
De beneden- en boven-helft van het notenstelsel.
2. Wat zijn 1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 ?
C - D - E - F - G - A - B ?
De letters van de stamtoonschaal met haar volgnummers.
3. Wat zijn C - E - G - B en D - F - A ?
Het *oneven* en *even toonscheelrijtje*, of de letters **om de andere**.
4. Wat zijn octaven ?
De stamtoonschaal op verschillende toonhoogten.
5. Wat zijn *de prime* en *de octaaf* ?
De lage aanvang-c en de hooge slot-c van een toonschaal.
6. Wat is de middelste C van het notenstelsel ?
Ontsluiter van den Discant en sluiters van den Bas.
7. Wat is haar notenplaats ?
Het uitgangspunt, vanwaar de Discant op- en de Bas afklimt.
8. Hoe heet haar lijn ?
Het *centraallijntje*.
9. Welk is haar volgnummer ?
Het cijfer 1.
10. Wat zijn *octaafcijfers* ?
De volgnummers der gezamenlijke C's 1, 2, 3 in Discant en Bas.
11. Hoe heeten de twee gewone notenbalken ?
De Basbalk en de Vioolbalk.
12. Welk zijn hun merkteekens ?
De F-sleutel op de 4e lijn van den Basbalk en de G-sleutel op de 2e lijn van den Vioolbalk.
13. Hoe zijn de notenplaatsen *stelselmatig* te leeren ?
Met behulp van de regels der *C-standen* en der *Systeemrijtjes*.
14. Hoe luidt de regel der C-standen ?
Over 3 lijnen heen, zijn alle C's, op- en afwaarts, **om de andere**, lijnnoot en tusschennoot.
15. Hoe luidt de regel der *Systeemrijtjes* ?
In elk octaaf, zijn E - G - B opwaarts gelijkvormig met de lage C-prime, en A - F - D afwaarts met de hooge C-octaaf.
16. Hoe zijn de C-noten makkelijk te onthouden ?
Door te denken aan 't centraallijntje voor C¹, aan de tusschenruimte onder en boven de middelste balklijn voor C², en aan de 2e hulplijn onder den Basbalk en boven den Vioolbalk voor C³.
17. Hoe kan men zich deze gegevens vlug eigen maken ?
Door ze langzamerhand correct te leeren teekenen.

N. B. *Het om de andere* is ook toepasselijk aan de piano; want, van elken C-toets uit — den witten links van elk zwart tweetal — vindt men, **om den anderen** naar rechts, E - G - B en D - F - A er tusschen.

Consequenter nog en zeer leerzaam is het, *middenin* te beginnen, met C - E - G - B en D - F - A er tusschen *naar rechts*, en met A - F - D en B - G - E - C er tusschen *naar links* *).

Het spreekt van zelf, dat men kinderen in de theorie der notenleer practisch moet oefenen. Dit kan op verschillende manieren geschieden:

Een noot, die vertoond wordt, laten ncemen.

Gedicteerde noten laten teekenen.

Een opgegeven noot mondelings of schriftelijk laten omschrijven.

Rhythmisch notenlezen met rustig handgebaar **).

*) „Voorbereidende klavieroefeningen, in verband met mijn notenleer”, D. Bolle, Rotterdam.

**) „Noten en rhythmus”, Joh. Veth. Wagenaar, Utrecht.

Het om de andere in ons Notenschrift.

Het is te begrijpen, dat leeraren, die hun notenkennis langs den ouden weg hebben opgedaan, zich de nieuwe leerwijze niet zoo makkelijk eigen maken als kinderen; maar leggen zij er zich op toe, dan zullen zij ook spoedig inzien, dat de leergang nu niet meer op los zand staat, gelijk vroeger.

Het zal dus geen ondankbaar werk wezen voor volwassenen, mijn nieuwe en *oorspronkelijke* *) beginselen te bestudeeren, om er het eigenaardige en *stelselmatige* van te leeren kennen.

Tot nu toe was het aangeven van lijnen en noten met sleutels als uitgangspunten niets meer dan teekens laten zien, die zich wel ordelijk voordoen, maar wier beteekenis toch, eigenlijk gezegd, lang raadselachtig blijft.

Riemann, die zoo vindingrijk is in zijn onderricht en tevens uitmunt in het nemen van initiatief, bekent ronduit, dat het leeren van de notenfiguren, na de beste verklaring, toch nog maar grillig memoriewerk heeten mag. Geen wonder derhalve, dat mijn theorie, die ik mondelings in zijn tegenwoordigheid behandeld heb, hem verraste en dat hij mij aanspoorde in die richting voort te gaan.

Natuurlijk kan mijn Systeem, in al zijn bijzonderheden, geen leerstof zijn voor kinderen, daarom heb ik hier ook de voorstelling van een beknopte constructie laten voorafgaan; maar in 't belang van de algemeene muzikale heeft

*) Dus niet ontleend aan Zarlino, of Quirinus van Blankenburg, zooals sommigen ten onrechte beweren.

't zijn nut, mijn studie van het eeuwen oude lijnen-systeem, als een afgerond geheel, in het licht te stellen *).

Hebben leeraren het fijne van het Systeem zelf goed beet, dan zullen zij, met de noodige discretie, de onderdeelen, naar omstandigheden, gemakkelijk zóó ten berde weten te brengen, dat hun leerlingen, niet in lange rede-neeringen, maar in het *aanschouwelijk* verband der nieuwe gegevens, duidelijk te zien krijgen, hoe zij te werk moeten gaan, om stap voor stap de beginselen toe te passen op kleine of grootere schaal, naar gelang het noodig is.

Men moet echter niet denken, dat het beter zijn zou, den notenbalk in den *G-sleutel* afzonderlijk te laten vóór-gaan, of eerst het luttel beetje noten, dat kinderen te zingen of te spelen hebben, als memoriewerk op te geven, want zoo komen die eerste notenfiguren te veel op den voorgrond te staan, met het onvermijdelijk gevolg, dat zij den baas blijven spelen in hun fantasie, als er later meer noten bij komen. De F- en G-balk van gewonen omvang moeten dus gelijktijdig op touw gezet worden, want hun *Symetrie* leidt er toe, dat zij den indruk geven van twee deelen, die elkaar, zonder de minste tegenstrijdigheid, aanvullen.

1. Het om de andere der C-noten.

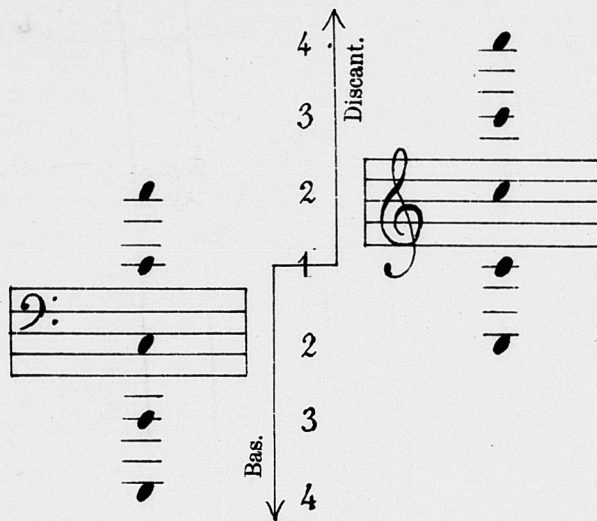
D - E - F - G - A - B, de 6 noten der Stamtoonschaal tusschen 2 C's in, beslaan altoos 3 *lijnen* en 3 tusschen-ruimten, en twee noten meer vorderen er van zelf nog één lijn en één tusschenruimte bij. Komen dus bij het zestal D - E - F - G - A - B de C-prime en de C-octaf, dan zal blijkbaar een der twee C's *lijnnoot* en de andere *tusschennoot* zijn; maar in alle octaven is deze logische

*) Het eigenaardige van het **om de andere** in de studie der tonaliteit en der accoordenleer wordt in een andere brochure behandeld.

Brochures en leermiddelen zijn verkrijgbaar te Katwijk a/d. R.

verhouding eender, derhalve moeten *alle C's, over 3 lijnen heen, om de andere lijn- en tusschennoot wezen.*

De *C-standen* leeren teekenen is zeer raadzaam.

Mijn *octaafcijfers* zijn de volgnummers der C's, wier naam en schrijfwijze is:

Contra	Groot	Klein	Een-,	Twice-,	Drie-,	Viergestreep
$\underline{\underline{C}}$	$\underline{\underline{C}}$	$\underline{\underline{C}}$	$\underline{\underline{C}}$	$\underline{\underline{C}}$	$\underline{\underline{C}}$	$\underline{\underline{C}}$
4	3	2	1	2	3	4

2. Omschrijving van de C-standen.

De C-noten zijn makkelijk te omschrijven, en die omschrijving moeten niet alleen kinderen, maar ook volwassenen langzamerhand van buiten kennen en correct leeren opzeggen, om haar levendig voor den geest te hebben, bij *dictée* en *rhythmisch notenlezen* op groote schaal, een noodzakelijke oefening voor de jeugd, omdat zingen slechts weinig noten en altijd dezelfde te zien geeft.

C¹ is lijnnoot van het *centraallijntje* boven den F- en onder den G-balk.

C² is tussennoot onder de *middelste* balklijn in den F- en er boven in den G-sleutel.

C³ is lijnnoot van de *2e hulplijn* onder den Bas- en boven den Vioolbalk.

C⁴ is tussennoot onder de *5e hulplijn* van den F- en boven de 5e van den G-balk.

C^{2D} in den F-sleutel en C^{2B} in den G-sleutel zijn tussennoot, boven en onder de 4e hulplijn der respectieve balken. Zij komen zelden voor.

De *Symetrie* van de notenplaatsen der C's, in Bas en Discant, is opvallend en geeft steun voor hechte notenkennis.

3. Het om de andere der Toonschaalletters.

De letters der Stamtoonschaal C - D - E - F - G - A - B, vergezeld van haar volgnummers,

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
C - D - E - F - G - A - B

laten duidelijk zien, dat C - E - G - B de 1e - 3e - 5e en 7e, D - F - A de 2e - 4e en 6e letter zijn, maar 1 - 3 - 5 - 7 en 2 - 4 - 6 zijn het *oneven* en *even* volgreijte der cijfers **om de andere**, wij mogen dus ook C - E - G - B en D - F - A het *oneven* en *even* rijtje der toonschaalletters, **om de andere**, noemen. Dit zijn mijn zoogenaamde *Systeemrijtjes*, waarmee alle notenplaatsen *stelselmatig* te bepalen zijn, gelijk verder zal blijken.

Men moet er aan denken dat C - E - G - B met D - F - A er boven of A - F - D er onder, ook het eigenaardige **om de andere** hebben, zoodat de lijnnoten en de tussennoten van twee octaven, die op elkaar volgen, er in eens door kunnen bepaald worden.

C - E - G - B - D - F - A

D - F - A - C - E - G - B

Geen nood, dat door die ontwikkeling der *gescheiden* toontrappen, het bewustzijn der *vereenigde* toontrappen gevaar lijdt, want in onze *tonenleer*, komen deze tot hun recht, als de melodie van den welluidenden *diatonischen* klankladder behandeld wordt.

4. De 3 sleutels.

Daar de gezamenlijke octaven uit een benedenhelft, Bas, en een bovenhelft, Discant, bestaan, is de *centrale*, of middelste C, feitelijk de *ontsluiter van den Discant* en de *sluiter van den Bas*. Vandaar heet ook het merkteeken der centraalbalken *Discantsleutel*, ontsluiter van den Discant. Zijn sleutelnoot C wijst haar onderquint F en haar bovenquint G aan, als de sleutelnoten van den laagsten en hoogsten notenbalk, den *Bas-* en *Vioolbalk*.

De gewone lijnen der sleutelnoten zijn de F-lijn, 4^e balklijn van den Basbalk, en de G-lijn, 2^e balklijn van den Vioolbalk. De C-lijn van den *Discantsleutel* is afhankelijk van de toonhoogte der partijen, maar het is en blijft altijd de *centraallijn*, waaronder of waarboven zich meer of minder balklijnen vertoonen, naarmate de partij laag of hoog is.

Het lezen in de 3 sleutels kan men op mijn manier zoo makkelijk leeren, dat ik niet nalaten mag, hier ook een *stelselmatige* constructie te geven voor de notenbalken der 7 muziekpartijen te zamen.

5. De 7 classieke muziekpartijen.

Het karig gebruik van de 7 classieke muziekpartijen: *Bas*, *Bariton*, *Tenor*, *Alt*, *Mezzosopraan*, *Sopraan* en *Viool* is een reden te meer, om te ijveren voor haar behoud;

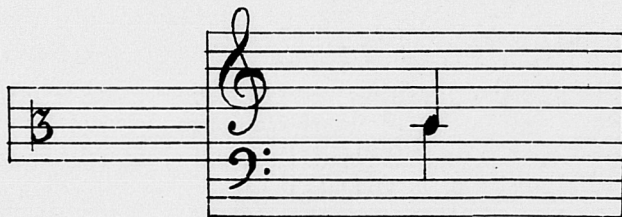
maar wij zijn niet gebonden aan de gewone leerwijze van het *elflijnig systeem*, dat onpractisch wordt, bij de groote vermeerdering van hulplijnen boven den *Bas*- en onder den *Vioolbalk* in moderne muziek.

Al stippelt of kleurt men ook de 6e lijn, het blijven balklijnen of niet. Blijven zij het, dan is er geen plaats voor hulplijnen, blijven zij het niet, dan verdwijnt de eigenaardigheid van het elflijnig geheel.

Bovendien is het denken aan de sleutelnoten van de 4e, 6e en 8e lijn een omweg, daar het geknutsel met de lijnen toch altoos uitloopt op een splitsing van de 11 lijnen in twee vijflijnige balken, waardoor de beteekenis van de 6e en 8e lijn vervalt.

Wat de 7 partijen betreft, het zegt weinig, dat haar 7 balken te zamen 11 lijnen van verschillende toonhoogte hebben. Ik geloof dus, dat het verstandiger is, dit bekrompen Systeem hier stil te laten rusten.

Wil men er echter van spreken, omdat het historische waarde heeft, dan kan men den voor- en nadeeligen kant er van in deze teekening laten zien:

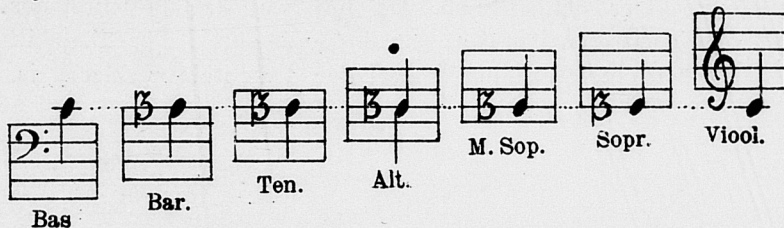
De vijflijnige balken der 7 partijen hebben geleidelijk één balklijn verschil, omdat de partijen zelve geleidelijk een terts in toonhoogte verschillen.

Gelijk reeds gezegd is, staan de beide uiterste partijen, de *Bas* en *Viool*, in den F- en G-sleutel, de 5 centrale in den C-sleutel.

De *Bariton* staat ook in den F-sleutel, maar dit rijmt

niet met de gewoonte van *F-balk* en *Basbalk* voor synoniem te houden.

In overeenstemming met de bestaande gegevens kunnen wij de 7 balken zoo voorstellen :

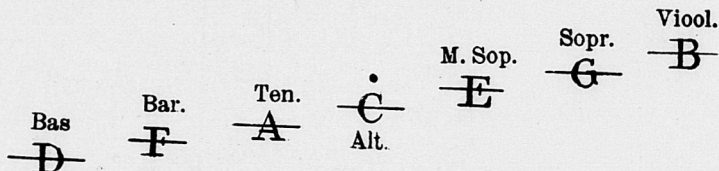

6. Het om de andere in de constructie van de 7 muziekpartijen.

Geen betere toetssteen voor de practische waarde van **het om de andere** dan het feit, dat de 7 balken er onder elk opzicht *stelselmatig* mee tot hun recht komen. Ten bewijze:

1. Het staat vast, dat de 7 balken een terts verschillen en dat de *middelste* lijn van den *middelsten* balk, de *Alt*, *centraallijn* is, dus de notenplaats van den C-sleutel.

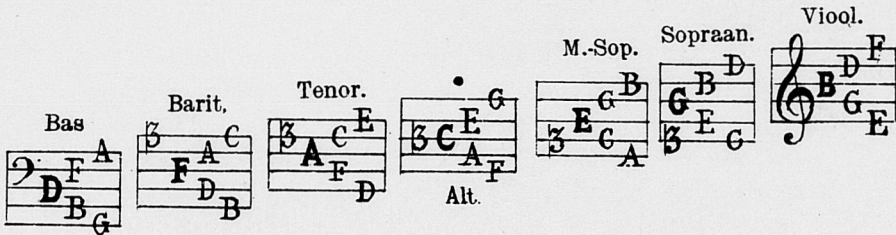
2. De *Systeemrijtjes*, van C uit met E - G - B omhoog en A - F - D omlaag, zijn ook tertsen. Is C dus de *middelste* lijn van de *Alt*, dan moeten E - G - B de *middelste* lijnen wezen van de 3 hogere, de *Mezzosopraan*, *Sopraan* en *Viool*, en A - F - D van de 3 lagere, de *Tenor*, *Bariton* en *Bas*.

3. Worden nu de balken voltooid met 2 lijnen onder en boven de middelste, dan zijn die lijnen, van de reeds bekende middelste uit (zonder den sleutel te zien) *stelsel-*

matig te noemen met behulp van *het om de andere der Systeemrijtjes*.

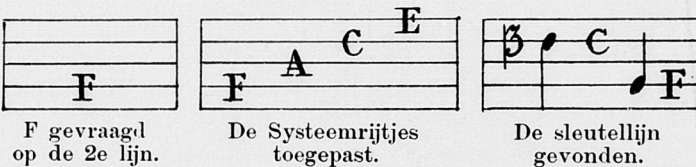
4. De balken met den F-sleutel op de 4^e lijn en den G-sleutel op de 2^e zijn als Bas- en Vioolbalk in de muziekleer aangenomen. De lijn van den C-sleutel der overige balken hangt af van de toonhoogte der partij, gelijk op het einde van het artikel der 3 sleutels verklaard is.

7. Merkwaardig gevolg van deze constructie.

Naar eigen keuze kan men C, D, E, F, G, A of B, door elk der 11 notenplaatsen van een vijflijnigen balk, laten aanwijzen.

Wil men b.v. dat de 2^e lijn F is, dan beslist *het om den andere der Systeemrijtjes*, dat de 3 lijnen opwaarts A - C - E zijn; maar C op de 4^e lijn kenmerkt den Tenor-balk; ik zet er dus den C-sleutel neer en de noot der 2e lijn is blijkbaar de verlangde F

Geldt de vraag een tusschenruimte, dan kent men aanstonds de onmiddellijk voorafgaande of volgende lijnnoot; vandaár kan men nu op- of afklimmen met de *Systeemrijtjes* ter bepaling der overige lijnnoten, waarvan er één ook

de sleutelnoot wordt, zooals in het voorbeeld is gebleken.

Na wat oefening is deze gedetailleerde bewerking niet meer noodig, omdat het levendig voor den geest hebben van de *Systeenvrijtjes* de sleutellijn der partij direct doet ontdekken *).

8. Het om de andere kort en bondig.

De C's en de toonschaalletters zijn, gelijk wij gezien hebben, door haar *volgnummers om de andere*, in een oneven en even cijferreeks, te onderscheiden.

Nu combineer ik de beide *cijferreeksen*, gelijk zij in de oneven en even C-noten en toonschaalletters mij voor den geest staan, en ik zeg: „*Lijnnoten zijn de reeks, waarin het octaafcijfer is, tusschennoten omgekeerd.*”

Hoor ik b.v. C³ D noemen, dan denk ik: 3 (het octaafcijfer) is in 1 - 3 - 5 - 7 (C - E - G - B), en C³ is lijnnoot van de 2^e hulplijn, derhalve is G³ lijnnoot van de 4^e hulplijn.

Is dit goed begrepen dan kan men ook het *kort en bondige* begrijpen der 4 woorden „*Reeksovereenkomst lijnnoten, reeks verschil tusschennoten*”; want door *overeenkomst* en *verschil* versta ik, dat (van hetzelfde voorbeeld) het octaafcijfer 3 *wel* aanwezig is in 1 - 3 - 5 - 7 (C - E - G - B) en *niet* aanwezig is in 2 - 4 - 6 (D - F - A).

Het *wel aanwezig zijn* in beide *cijferreeksen* zegt dus *reeks*overeenkomst, het *niet aanwezig zijn* in beide *cijferreeksen* zegt *reeks*verschil.

Dit bondig schema is korter te zeggen dan te beschrijven, maar, voor de practijk der theorie mijner volledige notenleer in de 3 sleutels, lost zich alles op in de twee woorden: *overeenkomst, verschil*.

Bij voorbaat mijn compliment aan allen, die het zoo ver brengen, want zij hebben deze bladzijden, ten nutte

*) De vierlijnjige balken van Kerkmuziek worden behandeld in „Notenleer voor Seminaristen”, Théonville, Leiden.

van algemeen *stelselmatige* notenleer, goed bestudeerd. En al heeft zulk een *mathematisch zekere notenkennis* geen actueel nut voor iedereen, mannen van wetenschap en eruditie zullen toch, hoop ik, bij het waardeeren van *het om de andere der C-standen en der Systeemrijtjes*, beseffen, dat het *verminken* der sleutelleer een leelijke knak gegeven heeft aan ons notenschrift, ten koste vooral van vlug partituur lezen en transpositie *).

Het is te verhelpen, of stemmen onze paedagogen misschien liever in met het oude zelfverwijt: „*Video meliora proboque, deteriora sequor: al zie en beaam ik verbetering, ik volg verbastering!*”

Katwijk a/d Rijn.

*) Hierover meer in „Het Systeem-de Sonnaville” of het systeem der toonschaalrijtjes, Théonville, Leiden.

